

8. Демченко О.П. Формування суб'єктності соціально обдарованої особистості в культурно-освітньому просторі як умова її соціалізації / О.П.Демченко // Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка : Серія психологія. – 2017. – №6. – С.47-51.
9. Завгородня Н.М. Система педагогічних умов соціалізації обдарованих учнів / Н.М. Завгородня // Вісник Запорізького національного університету. – 2008. – № 1. – С.101-105.
10. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. – Житомир : Вид-во Рута, 2006. – 320 с.
11. Казьмірчук Н.С. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів / Н.С. Казьмірчук, О.В. Жовнич., І.А.Стахова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія: Педагогіка і психологія. – 2020. 61. – С.23-30.
12. Лазаренко Н.І. Формування в дітей з функціональними обмеженнями індивідуальної системи знань сенсожиттєвого характеру засобами арт-терапії / Н.І. Лазаренко, А.В. Хіля, А.М. Коломієць // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови, 2017. – Вип. 13. – С. 124-156.
13. Литвак Р. А. Современные исследования социальных проблем : электронный научный журнал [Электронный ресурс] / Р.А.Литвак, Т.В.Бондарчук. – №1(09). – 2012. – Режим доступа : www.sisp.nkras.ru
14. Любчак Л.В. Підготовка майбутніх вихователів до організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку / Л.В.Любчак // Освітній дискурс : збірник наукових праць / голов. ред. О. П. Кивлюк. – Київ : «Видавництво «Гілея», 2018. – Випуск 9 (11-12) : Педагогічні науки. – С. 91-103.
15. Педагогічні технології інклюзивного навчання: навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої педагогічної освіти; уклад. : А. Василюк, Ю. Бондар, А.Хіля. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2020. – 168 с.
16. Сабанадзе І. О. Соціально-психологічні фактори дезадаптивності та її корекція у підлітків : дис... канд. психол. наук : спеціальність 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / І. О. Сабанадзе ; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 1997. – 260 с.
17. Токарева Л. Деякі аспекти соціалізації обдарованого молодшого школяра / Л.Токарева// Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. академіка С. Д. Максименка. – К. : Главник, 2005. – Т. IV. – Вип. 26 – С. 149-157.

ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Щерба Віолетта, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: О.П. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

THEATER ART AS A MEANS OF DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS

Scherba Violetta, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** Показано значення театралізованої діяльності в розвитку творчих здібностей молодших школярів. Розкрито особливості формування таких здібностей у дітей з особливими потребами. Визначено можливості театралізованих ігор для задоволення освітніх потреб дітей з особливими потребами.*

***Ключові слова:** особливі потреби, творчі здібності, театралізована діяльність.*

***Abstract..** The importance of theatrical activity in the development of creative abilities of junior schoolchildren is shown. The peculiarities of the formation of such abilities in children with special needs are revealed. Possibilities of theatrical games for satisfaction of educational needs of children with special needs are defined.*

Key words: *special needs, creative abilities, theatrical activities.*

На сучасному етапі розбудови української системи освіти все більше уваги приділяється всебічному розвитку дітей з особливими потребами. В контексті реалізації такого складного завдання важлива роль належить створенню сприятливих умов для розгортання творчих здібностей різних категорій атипових дітей. Важливо не пропустити сенситивні періоди для творчого розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Організація повноцінного зростання дітей, які позбавлені можливості вести повноцінне життя внаслідок відмінностей фізичного або психологічного характеру, потребує зміни форм роботи з ними та використання інноваційних технологій у їх вихованні та навчанні.

Проблема творчості та творчих здібностей учнів хвилювала в різні часи не тільки видатних педагогів, але й мислителів, дослідників, філософів, науковців. Сучасна психолого-педагогічна наука розглядає творчість як постійного супутника розвитку дитини (Л.Виготський); як діяльність, у результаті якої створюється щось принципово нове, оригінальне, що тією чи іншою мірою відбиває індивідуальні нахили і здібності людини (І. Волнов); як процес створення, відкриття чогось нового, раніше невідомого для конкретного суб'єкта (В. Моляко); як особистісно-орієнтовану розвивальну взаємодію суб'єктів, як похідну інтелекту, заломлену через мотиваційну структуру (С.Сисоєва).

Великий вклад у розвиток теорії творчих здібностей дітей зробили психологи (І. Лернер, С. Сисоєва, Б. Теплов та ін.), які вірили у великий творчий потенціал кожної дитини. Вони були переконані, що навчити творчості можна практично всіх дітей, завдяки їхній природній допитливості. Досліджуючи дитячу творчість, вони наголошували про її специфіку. На їхній погляд, учні найчастіше не створюють зовсім новий продукт. Але відкриття суб'єктивно нового для самої дитини вже є проявом її творчості. Робота не за шаблоном, не за зразком є також показником розвинутих творчих здібностей.

В умовах реалізації інклюзивної освіти серед завдань, які стоять перед членами команди психолого-педагогічного супроводу, є створення умов для творчої самореалізації дітей з особливими освітніми потребами. Відповідно до цього, вчитель початкових класів, асистент учителя, практичний психолог педагогам мають шукати оригінальні способи, інноваційні технології розвитку творчих здібностей дітей, ураховуючи їхні здібності, можливості, особливі потреби. Наприклад, у деяких з них спостерігається знижена працездатність і мотивація до будь-яких видів творчої діяльності, слабо розвинена творча уява, порушена рухова сфера та дрібна моторика, тактильно-рухове сприйняття, просторове орієнтування. Зорові, слухові, кінетичні і тактильні процеси сприйняття у таких дітей уповільнені; увага нестійка, розсіяна. Тому включення їх у творчий процес має бути засобом усунення таких труднощів, а також способом компенсації занижених інтелектуальних можливостей.

Дослідники (І. Демченко, О. Демченко, А. Колупаєва та ін.) виділяють різні категорії дітей з особливими освітніми потребами, серед яких визначено і

обдарованих дітей і молодь. Так, О.Демченко [4-5] обстоює такий статус високо здібних і талановитих дітей і виділяє серед них інтелектуально, соціально, художньо, технічно обдаровані, з акторськими здібностями, які можуть бути як успішними, так і не успішними. Одна з їхніх освітніх потреб – це творча самореалізація.

До того ж, привертає увагу група дітей, яких умовно називають «двічі особливими». До них відносять дітей з особливостями в психічному та фізичному розвитку, порушенням здоров'я, в тому числі й з інвалідністю, й в той же час обдарованих. Нерідко як компенсація знижених інтелектуальних можливостей проявляється висока схильність до музичної, художньої, технічної творчості. На думку Дж. Галехера, «приблизно 2% осіб з інвалідністю є обдарованими і найбільш часто зустрічаються серед дітей з синдромом дефіциту уваги, диспраксії, Аспергера; ознаками гіпрелексії; гіперактивністю; соціальними і емоційними проблемами в поведінці; артистів та ін.» [15].

Одним з ефективних засобів розвитку творчих здібностей кожної дитини, з особливими освітніми потребами зокрема є театралізована діяльність. Дослідники пояснюють *театралізовану діяльність* – як вид «художньої діяльності, який пов'язаний зі сприйманням творів театрального мистецтва і відтворенням в ігровій формі набутих уявлень, вражень, почуттів» [3, с. 165].

Дослідники наголошують на великому творчо-розвивальному потенціалові театру як синкретичному видові мистецтва. Погоджуємося з думкою, що «театральне мистецтво здатне стимулювати дітей з особливими потребами до образного і вільного сприйняття навколишнього світу (людей, культурних цінностей, традицій, природи). За його допомогою дитина вчиться поважати чужу думку, бути терпимою до різних точок зору, учиться фантазувати, уявляти, спілкуватися з оточуючими, вчиться долати труднощі, ставити завдання та розв'язувати їх» [11, с. 67]. Це зумовлено тим, що театральне мистецтво є синтетичним видом, що поєднує музику, танець, спів, художнє читання, хореографію та інші жанри. У синтезі мистецтв діти набувають життєвого досвіду, розвивають особистісно-ціннісне ставлення до мистецтва, збагачують світогляд, розвивають мовленнєву діяльність.

Елементи театральної педагогіки втілюються в навчально-виховний процес різними способами, зокрема через використання різних видів *театралізованих ігор*. Такої позиції дотримується Л.Артемова, на думку якої «театралізовані ігри є одним з потужних засобів арт-терапії та можуть бути широко використані з метою розвитку творчості та психокорекції дітей з особливими потребами» [1, с. 78].

Театралізовані ігри є різновидом сюжетно-рольових ігор та зберігають їх типові ознаки: «зміст, творчий задум, роль, сюжет, рольові й організаційні дії та стосунки». Зазначимо, що «немає єдиного варіанту розгортання гри, оскільки кожна тема може бути розіграна в кількох варіантах. Проте, на відміну від сюжетно-рольових, театралізовані ігри розвиваються за заздалегідь підготовленим сценарієм, в основі якого - зміст вірша, казки, оповідання. Готовий сюжет ніби веде за собою, розгортаючи гру» [14].

Виховні можливості театралізованих ігор посилюються ще й тим, що їх тематика практично необмежена. Їх використання може задовольнити різнобічні інтереси дітей, їхні потреби в творчій діяльності, самореалізації. Забезпечуючи розвиток творчих здібностей дітей з особливими освітніми потребами, також варто враховувати, що тематика і зміст театралізованих ігор мають моральне спрямування, передбачають виховання дружелюбності, чуйності, доброти, чесності, сміливості. Такий морально-етичний контекст міститься в кожному фольклорному чи літературному творі, повинен відобразитись в імпровізованих постановках. Педагоги мають спрямувати роботу так, щоб улюблений герой став зразком для морального наслідування та творчої діяльності. Варто допомогти дитині ототожнити себе з цікавим для неї образом. Здатність до такої ідентифікації є непрямим / «м'яким» способом впливу на дітей: емоційно та із задоволенням перевтілюючись в улюблений образ, дитини з особливими освітніми потребами «добровільно приймає і привласнює притаманні йому риси». Самостійне розігрування ролі дає дитині змогу набувати досвіду моральної поведінки, вчитися діяти згідно з моральними нормами [1, с. 58].

Як бачимо, участь дітей у театралізованих іграх дає можливість використовувати їх як переконливий, але ненав'язливий педагогічний засіб, оскільки сама дитина відчуває при цьому задоволення, радість. «Для подолання надмірної скутості, сором'язливості дітей з особливостями психо-фізичного розвитку, що особливо помітно у ході перших драматизацій, необхідно створити атмосферу емоційного комфорту, дружби, взаємодопомоги та поваги один до одного. Заняття краще проводити невеличкими групами (5-6 учнів) з постійним складом учасників. Крім того, розкріпаченню і творчій реалізації учнів сприятиме активна участь педагога у драматизаціях не тільки як керівника, суфлера, а й як активного учасника ігрових дій» [12].

Одним з різновидів театралізованих ігор є *ігри-драматизації*, в основі яких власні діях виконавця, програвання ним певної ролі. «Беручи участь в іграх-драматизаціях, дитина ніби перевтілюється, живе життям персонажа. Це найбільш складне завдання, адже воно не спирається на жодний предметний зразок. Граючи самі, діти використовуючи передусім доступні засоби виразності – інтонацію, міміку, пантоміміку. Атрибут – характерну ознаку персонажа (маску, костюм тощо) - дитина одягає на себе, створити ж образ вона повинна сама за допомогою інтонації, міміки, жестів, рухів» [1, с. 36].

Дослідники виділяють методичні особливості організації гри-драматизації, які потребують режисування і проголошення реплік. На думку Л.Артемової, «необхідні й виразні інтонації, типові для певного образу, які характеризують його вчинки та поведінку, і відповідна міміка, яка доповнює відтінки голосу». Дослідниця також радить, що «потрібно в гри-драматизації ускладнювати ображення поведінки героїв, використовувати пантоміму, яка стає провідним зображувальним засобом». Важливо пам'ятати, що «образ народжується з дій персонажів, їх міміки, інтонації та змісту реплік». З огляду на це, Л.Артемова резюмує, що «все це дає простір для творчого перетворення знайомого сюжету» [1, с.47].

Також доречно використовувати елементи театралізації під час підготовки та проведення свят як комплексної форми виховання дітей молодшого шкільного віку. Як зазначають дослідники [6], з одного боку, підготовка свята має здійснюватися за технологією колективного творчого виховання й тривати певний проміжок часу. Це сприятиме тому, що діти з особливими освітніми потребами матимуть можливість включатися в різні види творчої діяльності. З другого боку, фактичне кожне свято повинно включати елементи театралізованого дійства.

Для розвитку творчих здібностей дітей з особливими освітніми потребами потрібні педагоги, які самі мають потужний креативний потенціал, схильні до інноваційної діяльності. Сучасні дослідники [2; 7; 8; 11] в ході підготовки майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності використовують інноваційні технології, інтерактивні методи для набуття студентами важливих якостей роботи з різними категоріями дітей.

Отже, використання засобів театралізованого мистецтва сприятиме розвитку творчих здібностей дітей з особливими потребами, дасть можливість зрозуміти себе, краще пізнати навколишній світ, розвивати навички взаємодії з іншими людьми, вдосконалюватися емоційно, інтелектуально, духовно і фізично. У театралізованій діяльності розвиваються відчуття, почуття, емоції, мислення, уява, фантазія, увага, пам'ять, воля дітей. Як засіб творчого розвитку театралізована гра дає змогу дітям розв'язувати проблемні ситуації як опосередковано, від імені певного персонажа, так і проявляючи творчість під час створення та розв'язання ситуацій, змінюючи події у виставі. Також важливо, в процесі використання театралізованих ігор, створити певні умови (створення сприятливого середовища, дотримання етапів ігрової діяльності, залучення дітей до театральної культури, забезпечення взаємозв'язку театралізованої гри з іншими видами діяльності) для успішного формування творчих здібностей дітей з особливими потребами.

Список використаних джерел

1. Артемова Л. В. Театр і гра/ Л. В. Артемова. – К.: Томіріс, 2002. – 291 с.
2. Бондар Ю. В. Інтерактивна гра як інструмент розвитку творчих здібностей молодших школярів / Ю.В.Бондар // Наука та інновації – 2019: теорія, методологія та практика : матеріали Міжнародної наукової конференції (Запоріжжя, 6 грудня 2019 року). – Запоріжжя : МЦНД, 2019. – Т. 3. С. – 115–117.
3. Бурно М. Е. Терапия творческим самовыражением / М. Е.Бурно. – М.: Медицина, 1989. – 304 с.
4. Демченко Е.П. Одаренный ребенок как личность с особыми потребностями в инклюзивном пространстве учебного заведения / Е. Демченко, О. Зайцева // SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II, May 26th-27th. – 2017. – P. 61–71.
5. Демченко Е.П. Статус одаренного ребенка в проблемном поле инклюзивной педагогики / Е.П.Демченко // Инклюзивное образование как организационная основа педагогики многообразия : сб. науч. ст. по итогам Международного образовательного проекта «Подготовка и переподготовка педагогов и руководителей образования в среде многообразия». - Мозырь : МГПУ им. И. П. Шамякина, 2016. – С. 105-109.
6. Демченко О. П. Свято як форма національного виховання молодших школярів: технологічний аспект/ О. П. Демченко // Проблеми українського національного виховання : збірник наукових праць / за ред. Н. Скотної, М. Чепіль. – Дрогобич : РВВ ДДПУ ім.І.Франка, 2013. – С.261-272.
7. Імбер В.І. Роль сучасних засобів навчання у формуванні творчої особистості майбутнього вчителя початкових класів / Імбер В.І. // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. Випуск 15. – 2005. – С. 20-23
8. Казьмірчук Н.С. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів / Н.С. Казьмірчук, О.В. Жовнич., І.А.Стахова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія: Педагогіка і психологія. – 2020. 61. – С.23-30.
9. Кальчук М. І. Авторська програма елективного курсу основ театрального мистецтва / М. І. Кальчук // Початкова школа. - 2006. - № 3. - С. 35-37.

10. Колупаєва А.А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання/ А. А. Колупаєва// наук.-метод. посіб. – К.: Видавнича група «АТОПО», 2011. – 274с.
11. Комарівська Н.О. Підготовка студентів до розвитку творчих здібностей дітей (на матеріалі казки) Н.О.Комарівська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Вип. 28. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2009. – С. 182-185.
12. Любчак Л.В. Підготовка майбутніх вихователів до організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку/ Л.В.Любчак // Освітній дискурс : збірник наукових праць / голов. ред. О. П. Кивлюк. – Київ : «Видавництво «Гілея», 2018. – Випуск 9 (11-12) : Педагогічні науки. – С. 91-103.
13. Педагогічні умови та особливості театралізованих ігор [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://ukrefs.com.ua/page,4,100953-Pedagogicheskie-usloviya-i-osobennosti-teatralizovannyh-igr.html>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
14. Сазонов Е. Ю. Театр наших детей / Е. Ю. Сазонов.– М.: Просвещение, 1988. – 175 с.
15. Gallagher J.J. National agenda for educating gifted students: Statement of priorities / J.J. Gallagher // Exceptional Children. – 1988. – №55.– P.107-114.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОБОТІ З ДІТЬМИ, ЯКІ МАЮТЬ РАС

Юхимець Богдана, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

*Науковий керівник: А.В. Хіля, кандидат педагогічних наук, старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

ORGANIZATION OF THEATER ACTIVITIES IN WORK WITH CHILDREN WITH ASD

Yukhymets Bohdana, bachelor`s student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** У статті висвітлено питання щодо забезпечення розвитку молодших школярів засобами театралізованої діяльності. Окремо виділено особливості художньо-естетичного розвитку дітей з розладами аутичного спектру. Також зазначено важливість використання драматерапії, як виду психолого-педагогічної корекції у роботі з дітьми з аутизмом.*

***Ключові слова:** художньо-естетичний розвиток, аутизм, театралізація, арт-терапія, драматерапія.*

***Abstract.** The article covers the issues of ensuring the development of junior schoolchildren by means of theatrical activities. Peculiarities of artistic and aesthetic development of children with autism spectrum disorders are singled out. The importance of using drama therapy as a type of psychological and pedagogical correction in working with children with autism is also noted.*

***Key words:** art and aesthetic development, autism, dramatization, art therapy, drama therapy.*

Актуальним для сьогодення є питання інклюзивності та інклюзивного навчання. В закладах освіти створюють умови для того, щоб кожен громадянин зміг реалізувати своє право на освіту. Вчителі працюють над адаптацією навчальних матеріалів для дітей з особливими освітніми потребами, в тому